

אוניברסיטת בר אילן

הבנת הנקרא ומטה-הבנה

בקריאה ממסך לעומת קריאה מנייר

בקרב ילדים בכיתות ב' ו-ה'

אליסיה אלבז

עבודה זו מוגשת כחלק מהדרישות לשם קבלת תואר מוסמך

בבית הספר לחינוך של אוניברסיטת בר-אילן

תשע"ט

רמת גן

. תקציר

בעוד שבאופן מסורתי טקסטים הודפסו והוצגו לקריאה מנייר, התפתחויות טכנולוגיות בעשורים האחרונים מאפשרות קריאת טקסטים ממסך. קריאה ממסך הופכת נפוצה יותר ויותר גם בבתי ספר לצרכים לימודיים. על כן, חשוב להבין אם וכיצד מדיום הקריאה (נייר לעומת מסך) משפיע על הבנת הנקרא. בנוסף, חשוב להבין כיצד מדיום הקריאה משפיע על ההערכה הסובייקטיבית של הבנת הנקרא (מטה-הבנה), שלה השלכות חשובות על יעילות הויסות העצמי בקריאה.

מספר מחקרים שנערכו בשנים האחרונות בקרב מבוגרים מצאו "נחיתות מסך" (screen inferiority): ביצועים קוגניטיביים ומטה-קוגניטיביים פחות טובים בקריאה ממסך לעומת מנייר. בפרט נמצא, שלעומת קריאה מנייר, בקריאה ממסך מבוגרים מצליחים פחות במבחן על הטקסט שקראו, משקיעים פחות זמן בקריאה ומראים יותר ביטחון יתר כשהם מנבאים את הצלחתם (Ackerman & Goldsmith, 2011). לעומת זאת, רק מעט מחקרים השוו הבנת הנקרא ומטה-הבנה בקריאה ממסך ומנייר בקרב ילדים בגילאי בית ספר, והממצאים שהם העלו אינם עקביים. לאור זאת, מטרת המחקר הנוכחי הייתה לבחון בצורה שיטתית אם וכיצד מדיום הקריאה של טקסטים מידעיים, קריאה מנייר לעומת קריאה ממסך, משפיע על הבנת הנקרא, על שיפוטי מטה-הבנה, דיוק השיפוטים וזמן הקריאה בקרב תלמידים בבתי ספר יסודיים, תוך השוואה בין קוראים צעירים בשלב ראשית הקריאה (בכיתות ב'), לקוראים ותיקים יותר (בכיתות ה'). כמו כן, נבדקו הרגלי השימוש במחשב והעדפות הילדים לקריאה ממסך או מנייר ונבדק אם אלו קשורים להשפעת המדיום על ביצועיהם.

השערות המחקר התבססו על ההנחה ש"נחיתות המסך" בקרב מבוגרים נובעת מניסיון מועט יחסית בקריאה ממסך לעומת מנייר. לכן, ההשערות היו שככל שלילדים יש ניסיון רב יותר בשימוש במחשב ובאמצעים טכנולוגיים דומים, בשל גילם או בשל הרגלי השימוש שלהם, כך תימצא עבורם פחות נחיתות מסך. במחקר השתתפו 48 תלמידים מכיתות ב' ו-49 תלמידים מכיתות ה', כולם קוראים תקינים ללא לקויות למידה. התלמידים קראו ארבעה טקסטים - שניים על גבי מסך ושניים על גבי נייר - וזמן הקריאה של כל טקסט נמדד. עבור כל טקסט, התלמידים התבקשו לשפוט באיזו מידה הבינו אותו ולענות על שאלות הבנת הנקרא אודותיו (באותו המדיום שבו הם קראו את הטקסט). בנוסף, התלמידים ענו על שאלונים שבחנו את הרגלי השימוש שלהם במחשב ואת העדפותיהם בקריאה מנייר לעומת ממסך.

תוצאות המחקר העלו שהבנת הנקרא הייתה טובה יותר בקריאה מנייר מאשר ממסך, לשתי קבוצות הגיל. שיפוטי ההבנה היו גבוהים יותר בכיתות ב' מאשר בכיתות ה', אך לא הושפעו ממדיום הקריאה. דיוקי השיפוטיות העידו על יותר ביטחון יתר בקריאה ממסך לעומת מנייר, הן בכיתה ב' והן בכיתה ה'. לא נמצאו הבדלים בזמן הקריאה מנייר וממסך בשתי קבוצות הגיל. הרגלי השימוש במחשב לא מיתנו את ההשפעה של המדיום על תוצאות המחקר. העדפות התלמידים לפני המחקר היו לקריאה ממסך, אך העדפה זו פחתה לאחר ביצוע המטלה המרכזית.

באופן כללי, תוצאות אלו אינן תומכות בהשערת המחקר, שכן נמצא שהשפעת מדיום הקריאה על הביצועים הקוגניטיביים ועל הביצועים המטה-קוגניטיביים איננה תלויה בגיל או בהרגלי השימוש במחשב. עם זאת, ממצאים אלו מהווים עדות ברורה וחשובה לכך שכמו בקרב מבוגרים, גם בקרב ילדים בגילאי בית הספר היסודי ישנה "נחיתות מסך", הן מבחינת הביצועים הקוגניטיביים והן מבחינת הביצועים המטה-קוגניטיביים.

לממצאי המחקר יש השלכות פוטנציאליות חשובות, הן ברמה המחקרית והן ברמה הפרקטית. ברמה המחקרית, המחקר מצביע באופן ברור על נחיתות מסך בקרב ילדים צעירים, ובכך חשיבותו לאור העדויות הסותרות שעלו ממחקרים קודמים. זאת ועוד, המחקר הנוכחי מחדש ומוסיף על מחקרים אלו בכך שהוא בדק ומצא ממצא זה גם בקרב תלמידי כיתות ב', אוכלוסיה צעירה שלא נבדקה עד כה. בפרט, המחקר מצביע על האופן שבו ההבדלים בקריאה ממסך לעומת מנייר אינם תלויים בגיל, בהרגלי השימוש במחשב ובהעדפות למדיום הקריאה. כמו כן, המחקר מצביע על כך שמדיום הקריאה משפיע על דיוק שיפוטי מטה-הבנה ולכן באופן פוטנציאלי גם על ויסות הקריאה, נושא שלא נחקר עד כה בקרב ילדים. ברמה הפרקטית, לתוצאות המחקר יש השלכות משמעותיות בנוגע להטמעת השימוש במחשבים ואמצעים טכנולוגיים דומים אחרים לצורך קריאת חומרי לימוד במערכת החינוך בקרב ילדים. על אנשי החינוך לשקול תוצאות אלו בבואם לבחור את המדיום המתאים לצורכי למידה.